

Ніч

Ти – маленький хлопчик у маленькому місті. Тобі, щоби не збрехати, вісім років, і надворі споночіло. Споночіло для тебе, бо ти звик лягати о дев'ятій чи дев'ятій тридцять. Лише зрідка, можливо, тобі вдається впросити маму чи тата дозволу вкластися пізніше, аби послухати Сема та Генрі¹ по тому дивному радіо, що у такій моді цього 1927 року. Та все ж найчастіше в цей час ти вже, гарненько вмостившись, лежиш у ліжку.

Надворі теплий літній вечір. Ти живеш у маленькому будиночку на маленькій вулиці на околиці міста, де світять лише кілька ліхтарів. У вашому районі відчинена тільки одна крамниця, за квартал звідси – крамниця місіс Сінгер. Цього душевного вечора мати прасує одяг, випра-

---

¹ «Сем і Генрі» («*Sam 'n' Henry*») – радіосеріал американських радіокоміків Фрімана Ф. Госдена (1899–1982) і Чарлза Дж. Корелла (1890–1972), трансльований Чиказькою радіостанцією WGN у 1926–1928 рр. Ці 10-хвилинні програми вважаються першими ситуативними комедіями.

ний ще в понеділок, а ти час від часу клянчиш у неї на морозиво і пильно вдивляєшся в темряву.

Ви вдох – ти і твоя мати – самотуєте вдома у цій теплій літній темряві. Врешті, за хвилину до закриття крамниці, мама змилосерджується над тобою і каже: «Біжи та купи пінту морозива, але прослідкуй, щоби вона добре прим'яла!» Ти запитуєш, чи можна тобі ще кульку шоколадного зверху, бо ванільного не любиш, і мама дозволяє. Міцно стискаючи гроші у своєму кулачку, босоніж летиш по розігрітому тротуарі, попід дубами і яблунями, до крамнички. Місто тихе й усамітнене, і лише чути, як десь над розлогими темно-синіми деревами, що здавалося би, підтримують самі зорі, сюрчать цвіркуни.

Твої босі ноги ляскають по тротуарі, ти перебігаєш вулицю і бачиш, як місіс Сінгер незграбно порається у своїй крамниці, наспівуючи єврейські мелодії.

«Пінту морозива? – перепитує вона. – Кульку шоколадного зверху? Гарзд!»

Ти спостерігаєш за нею – як вона піднімає кришку морозильника й орудує ложкою, як щільно напаковує картонний

пакет із «зверху кульку шоколадного? Гар-разд». Ти даєш їй гроші, натомість отримуєш холоднющий пакет, і, притуляючи його до щоби, зі сміхом щодуху мчиш додому. А позаду тебе гасне світло у маленькій самотній крамничці, і лише на розі вулиці мерехтить ліхтар. Здається, що все місто вкладається спати...

Прочинивши двері, ти бачиш, що мама досі прасує. Вона видається розпашілою від спеки та роздратованою, але посміхається тобі, як завжди.

– Коли тато повернеться зі зборів? – запитуєш.

– Десять об одинадцятій тридцять чи о дванадцятій, – відповідає мати.

Вона відносить морозиво на кухню, ділить його на порції – тобі дістається твоє особливе, шоколадне, вона бере і собі трохи, а решту залишає:

– Для Скіппера та батька, коли вони прийдуть.

Скіппер – це твій брат. Твій старший брат. Йому дванадцять, і він дебелий, червонощокий, горбоносий, рудий і надто широкоплечий як на свій вік. Він завжди у русі. Йому дозволяють лягати спати пі-

зніше, ніж тобі. Не надто пізніше, проте достатньо, аби він відчув, що народитися першим таки має свої переваги. Зараз він десь на іншій окраїні міста грається у «копни бляшанку»¹, проте ось-ось повинен примчати додому. Він та інші діти вже годинами дуріють, кричать, веселяться, гасають. Ось-ось він увірветься в дім – просякнутий потом, штани на колінах у зелених трав'яних плямах, а пахнутиме він точнісінько так, як, зрештою, завжди пахне Скіппер. Звична справа.

Ти смакуєш морозиво. Ти – у самому серці глибокої тихої літньої ночі. Вона зусібіч огорнула тебе і твою маму у цьому маленькому будиночку на цій маленькій вуличці. Ти щоразу ретельно облизуєш ложку, перш ніж знову встромити її у грудку морозива. Мама прибирає прасувальну дошку, ховає гарячу праску у футляр і вмощується у м'яке крісло біля грамофона. Вона їсть свій десерт, приказуючи: «О Господи, яким спекотним видався сьогодні день! Ще й досі гаряче. Земля увібрала у себе всю полудневу спе-

¹ Дитяча гра, що має правила, схожі із правилами гри у хованки.

ку і дихатиме нею уночі. Душно нам спатиметься».

Ви обоє сидите, прислухаючись до літньої тиші. Здається, що вікна і двері заштовхують темряву у ваш дім. У кімнаті ні звуку, адже до радіо потрібна нова батарейка, а всі записи «Нікербокер Квартет», Ела Джолсона та «Ту Блек Крауз»¹ зіслухані до неможливого, тому ти просто сидиш на твердій дерев'яній підлозі біля дверей і вдивляєшся у непроглядну темряву, впершись у шибку носом, аж поки його кінчик не вкривається маленькими темними квадратами.

– І де ж твій брат тиняється так довго? – після тривалої мовчанки каже мама; її ложка шкребе по тарілці. – Він мав би бути вдома до цього часу. Вже майже о пів на десяту.

---

¹ «Нікербокер Квартет» утворився у 1908 р., а його першими учасниками були Джон Янг, Джордж М. Стріклетт, Фредерік Віллер і Гас Рід; Ел Джолсон (1886–1950) – артист і шоумен, котрий стояв біля витоків поп-музики США; «Ту Блек Крауз» – комедійний дует, що виступав у гримі «під негрів» і був популярний у 20–30-х роках ХХ ст.

– Він скоро прийде, – відповідаєш ти, добре знаючи, що нічого із ним не трапиться і він з'явиться.

Мама простує на кухню мити посуд, ти ідеш за нею. Кожен звук, кожен порух, кожен дзенькіт ложки чи брязкіт тарілки у цей випалений спекою вечір видається громом із ясного неба. Ви тишком заходите у вітальню і, прибравши усі подушки із дивана, одним, здавалось би, чародійним рухом рук перетворюєте його у двоспальне ліжко. Мама розстеляє постіль, добряче збиває подушки, щоб покласти тобі під голову. І тоді, коли ти вже розстібаєш свою сорочку, вона раптом каже:

– Дугу, зачекай, ще не роздягайся.

– Чому?

– Тому. Бо я так сказала.

– Мамо, ти якось дивно поводишся.

Мати на якусь мить присідає, потім знову підводиться, підходить до дверей і гукає.

– Скіппере! Скіппере! Скі-і-і-п-пе-е-е-ре! – кричить вона знову і знову.

Її крик летить у теплу літню ніч і не повертається. Не повертається навіть відлуння.

Скіппере, Скіппере, Скіппере.

Skipper!

Ти повільно опускаєшся на підлогу. Холод пронизує все твоє тіло. Але це не холодок морозива, і не зимова студениця, і навіть не можлива прохолода цієї літньої ночі. Ти помічаєш, як метається мамин погляд, як він бігає і ковзає у темряві. Ти бачиш, як вона застигла, схвильована і нерішуча. Ти все це бачиш.

Вона прочиняє двері. Переступивши через поріг, занурюється у самісіньку ніч, сходить із ганку і простує по доріжці перед будинком, попри бузковий кущ. Ти прислухаєшся до її кроків.

Вона знову гукає. Тиша.

Вона кличе Скіппера ще двічі. Ти продовжуєш сидіти у кімнаті. Будь-якої миті він відгукнеться он із того кінця вузької вулиці: «Вже йду, мамо, вже йду! Агов!»

Але він не відгукується. І впродовж двох хвилин ти сидиш і дивишся на розкладене ліжко, на мовчазне радіо і німий грамофон, на люстру та на її підвіски, що ледь мерехтять у тьмяному світлі, на червоно-фіолетові завиточки килимка. Ти вдаряєшся ногою об ліжко – навмисне,

щоби перевірити, чи болітиме. Таки болить.

Із жалісливим скрипом відчиняються вхідні двері, і долинає мамин голос:

– Давай, Малюче, вдягайся. Йдемо на прогулянку.

– Куди?

– Тільки вздовж кварталу. Давай. Але взуйся, а то ще застудишся.

– Та ні, не застуджуся, не переживай, мамо.

Ти береш мамину руку. Ви йдете по Сент-Джеймз-стріт. Пахне розквітлими трояндами, опалими яблуками, що заховалися десь у зеленій траві. Під ногами бетон ще досі теплий, і цвіркуни сюркоцуть чимраз голосніше, немовби в унісон із густіючою темрявою. Ви доходите до рогу вулиці і звертаєте у напрямі яру.

Вдалині, виблискуючи фарами, з'являється автомобіль, щоби відразу ж зникнути. Тут, у цьому місці, так безлюдно, темно і моторошно – тут так бракує життя, світла та руху. Там, звідки ви йдете, ще видніються побляклі квадратики світла – у тих будинках люди ще не сплять. Однак у більшості домів вже спочіло,

їхні мешканці відпочивають. Хтось уже вимкнув світло у помешканні, але продовжує сидіти на ґанку, провадячи тихі нічні бесіди. Де-не-де чується, як поскриплюють крісла-гойдалки.

– Хотіла б я, щоби твій батько був удома, – каже мама. Її велика рука ще міцніше стискає твою маленьку ручку. – Хай лише попадеться мені цей хлопчисько. Перепаде йому на горіхи так, що й живого місця не залишиться.

Саме для таких випадків у вас на кухні висить ремінь для гостріння бритв. Він виринає у твоїй пам'яті, і ти згадуєш, як батько одного разу склав його вдвоє і відшмагав тебе ним і як сказано при цьому ти дригав ногами. Ні, ти не віриш, що мама може виконати свою обіцянку.

Ви пройшли ще один квартал, зупинившись на розі Чепл-стріт та Глен-Рок, поряд із темним силуетом німецької баптистської церкви. За сто ярдів позаду церкви розпочинається яр. Ти відчуваєш його запах. Несе каналізацією і гнилим листям – густий зелений сморід. Цей широкий яр звивається вздовж цілого міста. Непрохідні нетрі вдень, а вночі місце, від

якого слід триматися якомога далі – матір часто повторює ці слова.

Церква мала би додавати тобі відваги, та ба ні – будівля не освітлена, і здається, що зараз це просто нікому не потрібні руїни на краю яру.

Тобі лише вісім років, ти вже знаєш дещо про смерть, страх і відчуття жаху. Смерть – це воскова постать у труні, коли тобі було шість і помер твій дідусь. У тій дерев'яній скрині він видавався великим грифом, що впав і розбився на смерть, мовчазним, навіки онімілим, який більше не повчатиме тебе, як бути хорошим хлопчиком, не коментуватиме політики скупими фразами. Смерть – це твоя маленька сестричка одного ранку, коли тобі було майже сім. Ти прокинувся, підійшов до її колиски і побачив, як вона дивилася на тебе порожніми, застиглими блакитними оченятами, аж поки не прийшли якісь чоловіки із маленьким плетеним кошачком і кудись її забрали. Смерть – це коли ти стоїш біля її високого дитячого стільця чотири тижні по тому і раптом розумієш, що вона ніколи більше не сидітиме на ньому, ніколи не буде плакати, не буде сміятися, не буде змушувати

ти тебе ревнувати і злитися, що вона з'явилася на світ. Ось що таке смерть.

Але те, що зараз, – щось більше, ніж смерть. Ця літня ніч переплелася із часом і зірками, із цим невичерпним теплом. Вона стала суттю всього того, що тобі ще лише судилося колись побачити, відчути, почути у своєму житті. Ти несподівано сам для себе усвідомив усе це, все й одразу.

Пройшовши тротуар, ви ступаєте на протоптану, вимощену галькою й обрамлену бур'янами стежку на краю яру. Здається, що цвіркуни дружно виспівують на повен голос, ніби хочуть розбудити мертвих. Ти слухняно йдеш за відважною, вродливою, гінкою Мамою, захисницею всього Всесвіту. Ти відчуваєшся хоробрим, бо вона йде попереду. Раптом на якусь мить ти чомусь відсахуєшся назад, але вчасно отямлюєшся і наздоганяєш її. А через кілька хвилин ви разом підходите і зупиняєтеся там, де закінчується цивілізований світ, де вже не діють людські закони – на краю яру.

Яр.

Тут і зараз, якраз під тобою, у цих пекельних нетрях зібралося геть усе зло,

з яким тобі коли-небудь доведеться зіткнутися у житті. Зло, якого тобі ніколи не зрозуміти. Усе, що не має навіть наймення, копошиться там. З часом, коли ти підростеш, тобі відкриються слова, якими ти зможеш назвати всі ці речі. Безглузді склади для означення цього ніщо, яке підстерігає тебе. Там, унизу, поміж стовковища примар і тіней, посеред густих дерев і по-змійному звивистих рослин, витає запах тління. Тут, на цьому клаптику землі, цивілізація перестає існувати і розум безсилий перед могуттю світового зла.

Ти усвідомлюєш, що ти самотній. Ти і твоя матір. Її рука тремтить.

Її рука *тремтить!*

Твоя віра у світ, який ти створив для себе, похитнулася. Ти відчуваєш, що твоя мати здригається від страху. Чому ж? Невже вона теж сумнівається? Але хіба таке можливе, вона ж більша, сильніша, розумніша за тебе?! Невже вона теж відчуває цю неловиму загрозу, що витає над вами, виростаючи із темряви й своїми голодними пальцями намагаючи вас? Невже тоді, виходить, ти не станеш сильнішим, коли виростеш? Який же сенс і втіха у тому,

щоб бути дорослим? Де ти знайдеш у житті притулок від усього цього? Невже наша плоть не перетвориться у непоборну цитадель для духу, щоби протистояти підступним нападам ночі? Тебе переповнюють сумніви. Морозиво ніби оживає у твоєму горлі, стікає по хребту у шлунок, холодить руки і ноги. Заледенілий, ти тремтиш, немов на студеному грудневому вітрі.

Ось ти й збагнув – доля у всіх одна. Кожен самотній як перст, сам на сам із собою. Гвинтик між таких самих гвинтиків, де верховодить страх, подібний на той, що обкутує вас отут, біля яру. І навіть якби ти зараз закричав, якби заволав про поміч, хіба б це мало хоч якесь значення?

Ви настільки близько до яру, що якби ти закричав і хтось тебе навіть почув і прибіг вам на поміч, то за той час будь-що може трапитися.

Всепоглинаюча темінь підкрадеться нечутно, і водномить все може закінчитись. Задовго до світанку, задовго до того, як поліцейські бігатимуть тут із своїми ліхтариками, обстежуючи зловісну стежку, задовго до того, поки хтось примчить по осипах гальки вам на допомогу. І навіть

якби зараз хтось знаходився за п'ятсот ярдів звідси, і якби цей хтось *вмить* побіг вам на допомогу, то хвилі пітьми достатньо було би якихось трьох секунд, щоб накрити тебе з головою, щоб назавжди забрати всі твої вісім років життя, і...

Приголомшлива думка про самотність людини немовби паралізує твоє тремтяче тіло. Отже, мама також самотня. Вона не може зараз покластися ні на інститут шлюбу, ні на любов сім'ї, ні на Конституцію США чи поліцію, саме у цю хвилину вона не може розраховувати ні на чю допомогу. Хіба на своє серце, але й там вона не знайде нічого, крім нездоланної відрази і бажання піддатися страху. У такі миті – кожен сам за себе. Ви мусите визнати, що ви самотні, і надалі з цим жити.

Ти важко ковтаєш слину, все міцніше тулячись до мами. Боже, будь ласка, благася ти, не дай їй померти. Вирятуй нас від усього злого. А якщо тато повернеться через годину зі зборів, а вдома ні душі, то тоді що..?

Мама робить ще один крок назустріч первісним хащам. Твій голос тремтить, коли ти бубониш:

– Мамо, зі Скіпом все гаразд. З ним все гаразд. Зі Скіпом все гаразд. З ним все гаразд.

Мамин голос аж дзвенить від напруги:

– Він завжди повертається цим шляхом. Скільки разів я казала йому не йти сюдою, але ці клятві діти все одно тут вештаються. Якоїсь ночі він може зайти сюди – і вже ніколи більше звідси не вийти...

І вже ніколи більше звідси не вийти. Це може означати будь-що. Волоцюг. Злочинців. Темряву. Нещасний випадок. Але найшвидше за все – смерть.

Сам-самісінький у цілому Всесвіті.

На світі мільйони таких містечок, як оце. І кожне з них – таке ж темне, таке ж самотнє, таке ж віддірване від світу і тремтливє від страху та подиву. Музика таких маленьких міст – пронизливі жалісливі мелодії скрипки; у них достатньо тіней, але бракує світла. О, ця безмежна самотність маленьких містечок, що повниться й шириться з кожним роком! Ці їхні потаємні гнітючі яри! Вночі в них оживає страх. Оживає саме тоді, коли всьому: глузду, шлюбу, дітям, щастю – загрожує людожер, наймення якому – Смерть.

Мати ще раз кричить у темряву:

– Скіпе! Скі-і-і-ппере!

А тоді ще голосніше:

– Скіпе! Скі-і-і-ппере!

І раптом ви обидвоє розумієте, що щось не так. Щось зовсім не так. Ти уважно прислухаєшся і розумієш, у чому річ.

Цвіркуни.

Мертва тиша.

Ще ніколи у твоєму житті не було такої тиші. Настільки мертвої, настільки абсолютної. Чому замовкли цвіркуни? Чому? Що стало причиною? Вони ж ніколи ще не припиняли свого сюрчання. Ніколи, аж до цього часу.

Хіба якщо... хіба якщо...

Щось має трапитися.

Весь яр напружився, настовбурчив усі свої чорні щупальця, викидаючи їх на сотні миль, щоби висмоктати сили із сусідніх, мирно сплячих містечок. А ви стоїте у центрі, в осередді цієї моторошної тиші, зібраної з усіх-усюд – із просочених вечірньою росою лісів та улоговин, зі схилів та пагорбів, де пси завивають до місяця вповні.

Цвіркуни і далі вперто мовчать, зірки мерехтять настільки низько, що ти міг би

рукою торкнутись того мерехтіння. І зірок тих, гарячих і гострих – сила-силенна, легіони.

Тиша все густішає й густішає. Все наростає і наростає напруга. О Господи, як тут темно, як далеко від усього! О Господи!

І зненацька ген з того краю яру долинає:

– Мамо, я тут! Вже йду, мам!

І знову:

– Привіт, мамо! Вже біжу, мамо!

І тоді з дна яру долинає шум і лопотіння кросівок, і троє хлопців: твій брат Скіппер, Чак Редмен та Огі Барц – вигулькують перед вами, штовхаючись і хихочучи. Біжать, веселяться.

Враз даленіють зорі, наче мільйони і мільйони наляканих равликів втягують в себе різки.

Цвіркуни сюркочуть!

Темінь відступає – перелякана, приголомшена, роздратована. Відступає, бо їй зіпсували апетит, хоча трапеза от-от мала розпочатися. Темрява відкочується, наче хвиля під час відпливу, а з неї визирають, сміючись, троє хлопців.

– Привіт, мамо! Привіт, Малюче!

Пахне Скіппером. Як зазвичай. Піт, трава й олійний запах його бейсбольної рукавички.

– Ох, і перепаде вам, юначе! – каже мама.

Кудись відразу звіюється її страх. Ти знаєш, що вона ніколи нікому ні за що про нього не розкаже. Проте він назавжди залишиться у її серці, як назавжди залишиться і в твоєму також.

Ви повертаєтеся додому цієї пізньої літньої ночі, щоби нарешті вкластися спати. Ви раді, що Скіппер живий. Дуже раді. Ви вже було подумали...

По залізничному мосту вздовж долини біжить поїзд, посвистуючи, ніби якась загублена безіменна металева звірина. Ти лягаєш у ліжко поруч із братом. Дрож проймає тебе, коли до твого слуху долинає посвист поїзда і ти згадуєш кузена, котрий жив у передмісті, саме там, де в цю мить проїжджає поїзд, саме того кузена, котрий помер від пневмонії, пізно уночі, роки і роки тому... Ти вдихаєш запах поту Скіппера. І цей запах – чародійний, бо ти перестаєш тремтіти. Коли мама вже ви-

микає світло, чуєш кроки на доріжці. Чоловік покашлює, і це покашлювання тобі знайоме.

– Це ваш тато прийшов, – каже мама.
Так, це він.

